

REGERINGSKANSLIET

Jordan (30)

69

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Jordanien 2002

1. Sammanfattning av MR-läget

I Jordanien har ledningen uttalat en vilja att utveckla respekten för de mänskliga rättigheterna. Deklarerad ambition på en nationell plan och ett nationellt center för mänskliga rättigheter har dock ännu inte konkretiserats. Den politiska utvecklingen i regionen med två konflikthärddar såväl väster som öster om Jordanien, skapar dock oro och bidrar i praktiken till arbetet med de mänskliga rättigheterna för närvarande inte går framåt utan snarare i motsatt riktning. Terroristattentaten den 11 september 2001 och händelseutvecklingen därefter har bidragit till att säkerhets- och underrättelsetjänsten har fått en allt starkare ställning. Dödsskjutningen av en amerikansk diplomat i Amman den 28 oktober 2002 bidrar till att säkerhetsläget ytterligare skärps i Jordanien.

Sedan hösten 2001 har de allmänna valen skjutits upp än en gång, rätten att demonstrera har beskurits och de få demonstrationer som tillåts är hårt bevakade. Journalister märker av en hårdnande attityd vad avser pressfriheten.

Det jordanska samhället lider av det faktum att trots konstitutionen ger utrymme för enskildas rättigheter så finns det samtidigt parallella lagar och sociala normer i samhället som motarbetar en utveckling i denna riktning. Jämlikhet mellan könen är ett sådant exempel där lika rättigheter stipuleras i konstitutionen, medan en traditionell samhällssyn i verkligheten beskär kvinnors rättigheter och möjligheter i förhållande till männens. Det skall dock noteras att vad avser kvinnors rättigheter så har en viss förbättring skett. Sedan

2001 gäller samma regler för kvinnor som för män vad avser rätten att ta ut skilsmässa.

Avsaknaden av en reell medvetenhet bland vanliga jordanier om deras rättigheter är ytterligare en orsak till långsam utveckling på MR-området.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala MR-konventionerna

Jordanien har ratificerat 17 av de mest centrala MR-konventionerna. Landet har inte anslutit sig till konventionen för utländska arbetares rättigheter eller till protokollen till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Jordanien har inte anslutit sig till 1951 års flyktingkonvention och dess protokoll från 1967. En befolkningsmajoritet av palestinska flyktingar samt uppskattningsvis minst 300,000 irakier som befinner sig i landet är främsta anledningen. Dock har man slutit ett Memorandum of Understanding med UNHCR om praktiskt samarbete som på det hela taget fungerar väl.

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Rapporter om av statsmakten sanktionerade mord eller försvinnanden förekommer inte. Uppgifter om misshandel och tortyr i arresteringslokaler och fängelser förekommer, vilket regeringen dock förnekar. Ett transparent system för att granska påstådda övergrepp begångna av polis, militär och säkerhetstjänst saknas. De jordanska fängelserna är enkla och överbefolkade. ICRC ges möjlighet att besöka interner.

4. Dödsstraff

I Jordanien kan dödsstraff utdömas för bl.a. överlagt mord samt vissa brott som hotar den nationella säkerheten, t.ex. spionage. Enligt uppgifter från Amnesty International dömdes under 2001 minst 13 personer till döden medan 9 personer avrättades. Någon relevant uppgift för innevarande år har inte varit möjligt att få fram. Det finns ingen offentlig diskussion rörande dödsstraff.

5. Rättssäkerhet

Konstitutionen garanterar domstolsväsendets självständighet och oberoende. Även om regeringen har vidtagit åtgärder för att stärka dess självständighet

under senare år är det fortfarande diskutabelt i vilken mån den kan anses vara oberoende. Exempelvis utses landets domare av en kommitté vars ledamöter har utsetts av kungen. Justitieministeriet har också ett stort inflytande över en domares karriär.

Domstolsväsendet består av flera typer av domstolar. Den mest omdebatterade är State Security Court som består av två militära och en civil domare.

Domstolen dömer i mål om risk för uppror, förtal av kungafamiljen, finansiella anklagelser samt narkotikamål och hålls vanligen bakom lykta dörrar. En kvinnlig jurist, Toujan Al-Faisal, som är känd för sin kritiska hållning till regeringen sedan hon satt i parlamentet mellan åren 1993 och 1997 häktades i mars i år. Anledningen var att hon hade skrivit ett brev till kungen där hon anklagade premiärministern för finansiella oegentligheter. I maj dömdes hon av State Security Court till 18 månaders fängelse. Hennes fall väckte stor uppmärksamhet i Jordanien och hon benådades senare av kung Abdullah.

Shariadomstolar dömer den muslimska befolkningen i familjerättsliga mål. För kristna finns motsvarande domstolar för dessa typer av mål medan arvsrättsliga frågor även för dem lyder under sharialagen. Enligt sharia ärver kvinnor hälften så mycket som sina bröder. Inför en shariadomstol väger en mans vittnesmål lika tungt som två kvinnors.

Det existerar ingen självständig ombudsmannafunktion i Jordanien dit enskilda kan anmäla om de anser sig har blivit felaktigt behandlade av staten. I september i år infördes i varje ministerium en funktion dit enskilda kan lämna in anmälningar. Det är ännu för tidigt att göra någon bedömning om hur denna fungerar i praktiken.

6. Personlig frihet

Enligt jordansk lag krävs en skriftlig arresteringsorder för gripande av en person, överträdelser sker dock. Arresteringar med politiska förtecken sker.

Det finns inga särskilda reserestriktioner för jordanier. Dock har det hittills krävts av en kvinna att hon har ett medgivande från sin far alternativt sin make om hon vill ansöka om ett pass. Hon kan därefter förlänga eller förnya det utan

samtycke. I dagarna annonserades att regeringen har beslutat om att ta bort detta krav.

7. Straffrihet

Vid sidan av kungen och kungafamiljen som åtnjuter straffrihet, ställs inte ministrar inför domstol under sin ämbets tid. Vid misstanke om brott döms de av ett särskilt råd.

8. Yttrande- och mediafrihet m.m.

Konstitutionen garanterar press- och yttrandefrihet men lämnar också vissa restriktioner. I praktiken har det senaste årets politiska utveckling i regionen påverkat journalisters frihet negativt. Rapporter gör gällande att journalister hålls i förvar under kortare tid. Ett stort mått av självcensur anses existera hos landets presskår.

I oktober 2001 antog regeringen ett antal förändringar som går ut på att personer som skriver, publicerar eller uttrycker någon åsikt som kan skada den nationella sammanhållningen kan dömas till fängelse i högst sex månader alternativt dömas att betala höga böter. Förändringarna möjliggör för State Security Court att, tillfälligt eller permanent, stänga tidningar eller mediaföretag. Förtal mot kungen eller den kungliga familjen kan ge upp till tre års fängelse och är tillsammans med frågor kring landets säkerhet, militären och landets relation till andra arabländer ämnen som inte uppmuntras dryftas offentligt.

En anti-normaliseringskommitte som motsätter sig att landet har förbindelser med Israel är i ständig opposition med regeringen. Nyligen träffade premiärministern kommittén och uppmanade den att upplösas. I dagarna har tre av dess medlemmar arresterats anklagade för att ha delat ut flygblad med antiisraelisk propaganda i skolor.

Generellt är, sedan en lagändring i augusti 2001, demonstrationer förbjudna i Jordanien. Man kan dock ansöka om att få demonstrera och tillstånd ges då av provinsguvernören. I de fall tillstånd ges brukar de vara förvisade till områden där risken för sammandrabbningar med polisen har minimerats. Under våren

har demonstrationer i Amman och i några av de palestinska flyktinglägren ägt rum. Främst har unga palestinier protesterat mot den behandling som den palestinska befolkningen utsätts för av den israeliska armén. Säkerhetspådraget har varit stort dessa gånger och polisen har använt bl.a. tårgas. Enskilda personer har kommit till skada. Demonstrationer av det här slaget kommer sannolikt att fortsätta även om myndigheterna inte kommer att ge dem särskilt mycket utrymme, med hänvisning till bevarandet av stabilitet i landet.

9. De politiska institutionerna

Konstitutionen ger kungen stor makt och han dominerar det politiska livet i landet. Premiärministern och dennes regering utses av kungen. Parlamentet består av det folkvalda underhuset samt senaten vars ledamöter utses av kungen. Sedan parlamentets underhus upplöstes i juni 2001 har landet stått utan en direktvald folkförsamling. Nya lagar antas av regeringen på temporär basis, dessa kommer att behöva bekräftas av underhuset när det är på plats igen. Politiska partier i en västerländsk mening är svaga till förmån för ett, traditionellt samhällssystem med stark stamlojalitet. De parlamentsval som skulle hållits i november 2001 har för andra gången skjutits upp. Första gången gjordes det med hänvisning till att en ny vallag skulle utarbetas medan kungen när han i våras annonserade att de än en gång skulle skjutas upp, hänvisade till att de interna och regionala omständigheterna var sådana att fria och rättvisa val inte skulle kunna hållas. Ambitionen är nu att de skall hållas våren 2003. Media har i stort uttryckt sympati för kungens beslut och menat att han trots allt har handlat klokt i att skjuta upp valen. Mer kritiska synpunkter på beslutet får man vid personliga samtal med journalister.

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Jordanien är ett lägre medelinkomstland med en årsmedelinkomst per capita motsvarande 1,524 USD. Uppskattningsvis är 15-26 procent av befolkningen arbetslös eller undersysselsatt. Fackföreningar och arbetares intresseorganisationer är traditionellt svaga.

Utländska arbetare som egyptier, filippiner och andra som arbetar som bl.a. hushållshjälp, behandlas många gånger dåligt av sina jordanska arbetsgivare. De

har inga egentliga rättigheter såsom minimilön eller rätt att vara med fackföreningar.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovården i Jordanien tillhör den bättre i regionen. Alla medborgare har tillgång till den offentliga sjukvården som i praktiken främst omfattar primärhälsovård. Under de senaste åren har statens utgifter för hälsovård ökat. Medellivslängden i landet ökar stadigt samtidigt som barnadödligheten minskar.

12. Rätten till utbildning

Utbildningssystemet i Jordanien håller förhållandevis hög standard även om viss modernisering av undervisningssystemet torde vara välbehövligt. 10, 7 procent av statsbudgeten allokteras till utbildningssektorn. Alla barn omfattas av en obligatorisk tioårig grundskola. Den tvååriga gymnasieutbildningen är inte obligatorisk men också kostnadsfri. Läskunnigheten bland vuxna uppgår till över 90 procent.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Uppskattningsvis beräknas cirka 20 procent av befolkningen i Jordanien leva under FNs fattigdomsgräns.

14. Kvinnans ställning

Så kallade hedersmord förekommer i Jordanien. Parlamentet underlät för något år sedan att godkänna regeringens förslag till förändring i paragraf 340 som stipulerar att en man som upptäcker sin hustru i färd att begå äktenskapsbrott förblir ostraffad om han dödar henne. Nu omfattas dock även kvinnor av denna lag, om hon skulle finna sin man i en sådan situation. MR-aktivister i landet arbetar för att förmå den lagstiftande makten att införa ett minimistraff för mord, oavsett motivet. De hävdar att en sådan lagändring skulle ha en avhållande effekt på personer som potentiellt överväger att döda sina kvinnliga släktingar av "hedersskäl". Enligt tillgänglig statistik skall 21 kvinnor ha dödats under 2001, hittills i år har enligt uppgift 12 kvinnor och 5 barn dödats med hänvisning till bevarandet av familjens heder. De senaste årens debatt kring hedersmord verkar dock ha lett till en ökad medvetenhet och minskad

acceptans för denna typ av brott. Vissa domare dömer nu hårdare straff; nyligen dömde en domstol en man till 10 års fängelse för hedersmord begånget på hans syster i november 2001. I första instans dömdes han endast till tre månaders fängelse.

Trots planer på att inrätta ett skyddscenter för kvinnor som riskerar att dödas med hänvisning till familjeheder, finns det ännu inget sådant. Som en brottsförebyggande åtgärd sätts de istället i fängelse. För närvarande sitter uppskattningsvis 40-60 kvinnor internerade av denna anledning.

Kvinnans ställning i det jordanska samhället är fortsatt svag även om tydliga förbättringar har skett under de senaste decennierna. 1974 fick kvinnor rätt att rösta. Från officiellt håll uppmanas de att delta i det politiska livet men är i praktiken inte representerade i någon större utsträckning. En kvinna ingår i regeringen, tre kvinnor finns representerade i senaten medan ingen kvinna var invald till det folkvalda underhuset, som upplöstes 2001.

Kvinnor diskrimineras i förhållande till män vad gäller arvsrätt, pension och andra sociala förmåner. Ett arbete pågår för att främja kvinnors rättigheter i landet. Nyligen annonserades tre förändringar; kvinnor skall ha möjlighet att föra över sitt jordanska medborgarskap till sina barn, erhålla ett pass utan samtycke från far eller make samt få möjlighet till ökade pensionsrättigheter. Sedan 2001 gäller samma regler för kvinnor som för män vad avser rätten att ta ut skilsmässa.

Våld mot kvinnor är vanligt. Kvinnor har rätt att anmäla dessa brott men i praktiken är det i många fall omöjligt för dem att göra något. Våldtäkt inom äktenskapet är inget brott enligt jordansk lag.

15. Barnets rättigheter

Med utgångspunkt i barnkonventionen har en särskild lag för att tillvarata barns behov utarbetats i samverkan med UNICEF. Den har ännu inte godkänts av regeringen.

16. Olika befolkningsgruppers situation

Majoriteten invånare i Jordanien är till ursprunget palestinier, även om de allra flesta i dag uppbär jordanskt medborgarskap. Det finns ett slags spänning mellan palestinerna och de s.k. transjordanierna, som tenderar att komma till ytan och förstärkas i tider av politisk spänning och ekonomisk nedgång. Palestinierna är underrepresenterade i nationalförsamlingen, i regeringen och i den offentliga administrationen. I positioner inom armén eller säkerhetstjänsten är det helt tydligt att de diskrimineras då det bland transjordanierna finns en rädsla för palestiniernas "dubbla" lojaliteter. Samtidigt dominerar den palestinska befolkningen den privata sektorn och utgör majoriteten företagare i landet. Vidare finns tjerkesisk, tjetjensk, armensk, kurdisk och bosnisk minoritet i landet som på det hela taget är välintegrerade i det jordanska samhället

Kungen har i dagarna lanserat en kampanj för att främja en ökad sammanhållning i landet. Kampanjen som kallas "Jordan first" har på sina håll fått ett svalt mottagande, bl.a. av företrädare för den palestinska befolkningen som ser det som uttryck för favorisering av transjordanier. Frågetecknen kring kampanjen kan ses som ett tecken på den känsliga period som Jordanien genomgår p.g.a. det instabila läget i regionen.

17. Homosexuellas rättigheter

Enligt ambassadens källor innehåller nu gällande lagstiftning i Jordanien ingen kriminalisering av homosexuella handlingar som sådana. Det finns inte heller några uppgifter om att homosexuella skulle avtjäna fängelsestraff p.g.a. sin läggning. Däremot är det tydligt att det jordanska samhället har en traditionellt negativ syn på homosexualitet.

18. Flyktingars rättigheter

Jordanien har inte ratificerat flyktingkonventionen och dess protokoll. De palestinska flyktingarna är i dag medborgare i landet och innehar samma rättigheter som transjordanierna. Undantagna är de cirka 100,000 flyktingar från Gaza som kom till Jordanien 1967. 82 procent av palestinaflyktingarna lever integrerade i det jordanska samhället medan cirka 300,000 bor i något av de tio flyktingläger som UNRWA administrerar.

Jordanska myndigheter uppger att cirka 300,000 irakiska medborgare befinner sig i landet för längre eller kortare vistelse. Hittills har irakier erhållit temporärt uppehållstillstånd i landet i upp till sex månader. I praktiken har under den senaste tiden denna möjlighet inskränkts till tre månader. Gränskontrollen nekar nu även långt fler irakier inresa i landet. De som av UNHCR-kontoret i Amman erkänns flyktingstatus får, enligt överenskommelse mellan staten och UNHCR, tillåtelse att stanna i landet i sex månader. Under den tiden söker UNHCR finna varaktig vistelse för dem i tredje land.

19. Funktionshindrades rättigheter

Det finns en ambition i Jordanien att tillgodose funktionshindrades intressen och det finns t.ex. skolor och särskild undervisning för personer med handikapp. I likhet med vad som gäller övrig offentlig service så lider dock även denna grupp av statens begränsade resurser.

20. Oberoende MR-organisationer

Den kommission som kung Abdullah tillsatte våren 2000 i syfte att bidra till att utveckla demokrati och mänskliga rättigheter har tyvärr inte gett det genomslag i det jordanska samhället som flera hade önskat. Kommitténs uppgift var bl.a. att öka medvetenheten kring dessa frågor men också lämna förslag till förändringar i jordansk lagstiftning. Några förslag till förändringar i olika lagar har antagits och vissa informationsinsatser har genomförts. Fortfarande väntar man på att regeringen skall inrätta, såsom kommissionen föreslagit, ett nationellt center för främjande av de mänskliga rättigheterna som också skall få till uppgift att följa upp enskilda personer klagomål gentemot staten.

Sedan 1996 finansierar bl.a. EU ett antal projekt för att främja utvecklandet av demokrati och mänskliga rättigheter i Jordanien. Fokus ligger på att stödja kvinnor samt barn och ungdomar vilket sker i samarbete med enskilda organisationer. MR-organisationerna i Jordanien är fåtaliga och har inte heller någon särskilt stark ställning i samhället.

